

6.ÜNİTE

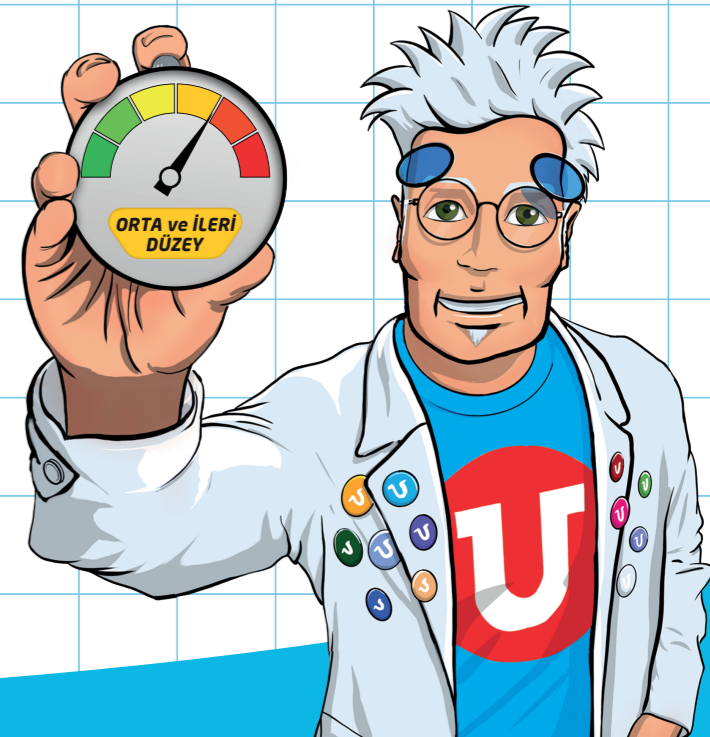

AYT Orta ve İleri Düzey Fizik Soru Bankası

Fotoelektrik ve Compton Olayı

TAMER YALÇIN

FOTOELEKTRİK VE COMPTON OLAYI

FOTOELEKTRİK OLAYI

COMPTON OLAYI

DE BROGLIE HİPOTEZİ

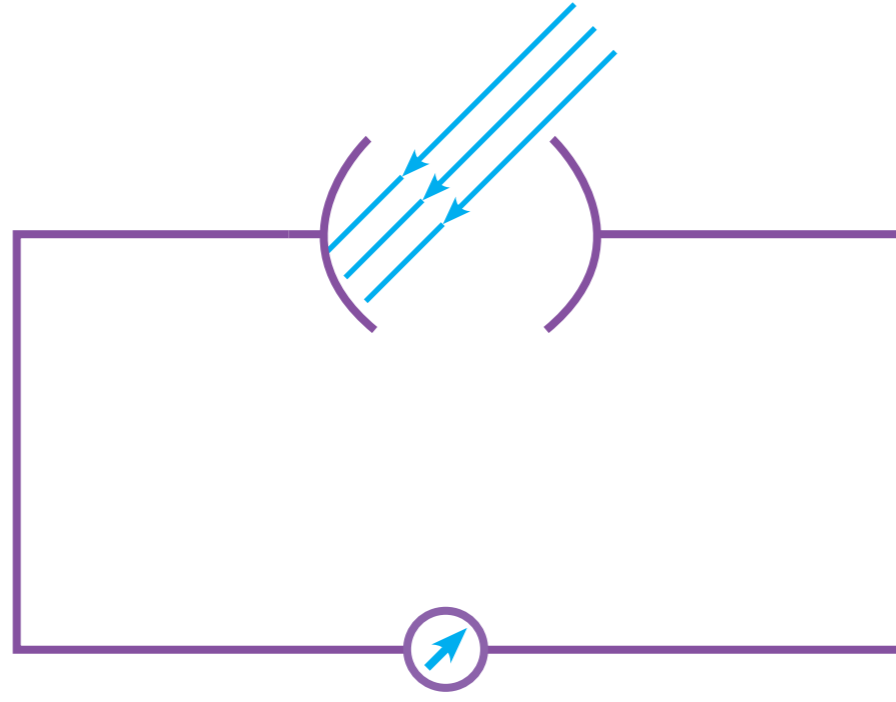
→ Ayt'de
son üç yılda 1 soru geldi.

Fotoelektrik Olay

- Bir metal yüzeye düşürülen ışığın metalden elektron koparması olayına **fotoelektrik olay** denir.
- Kopan elektronlar= **Fotoelektron**

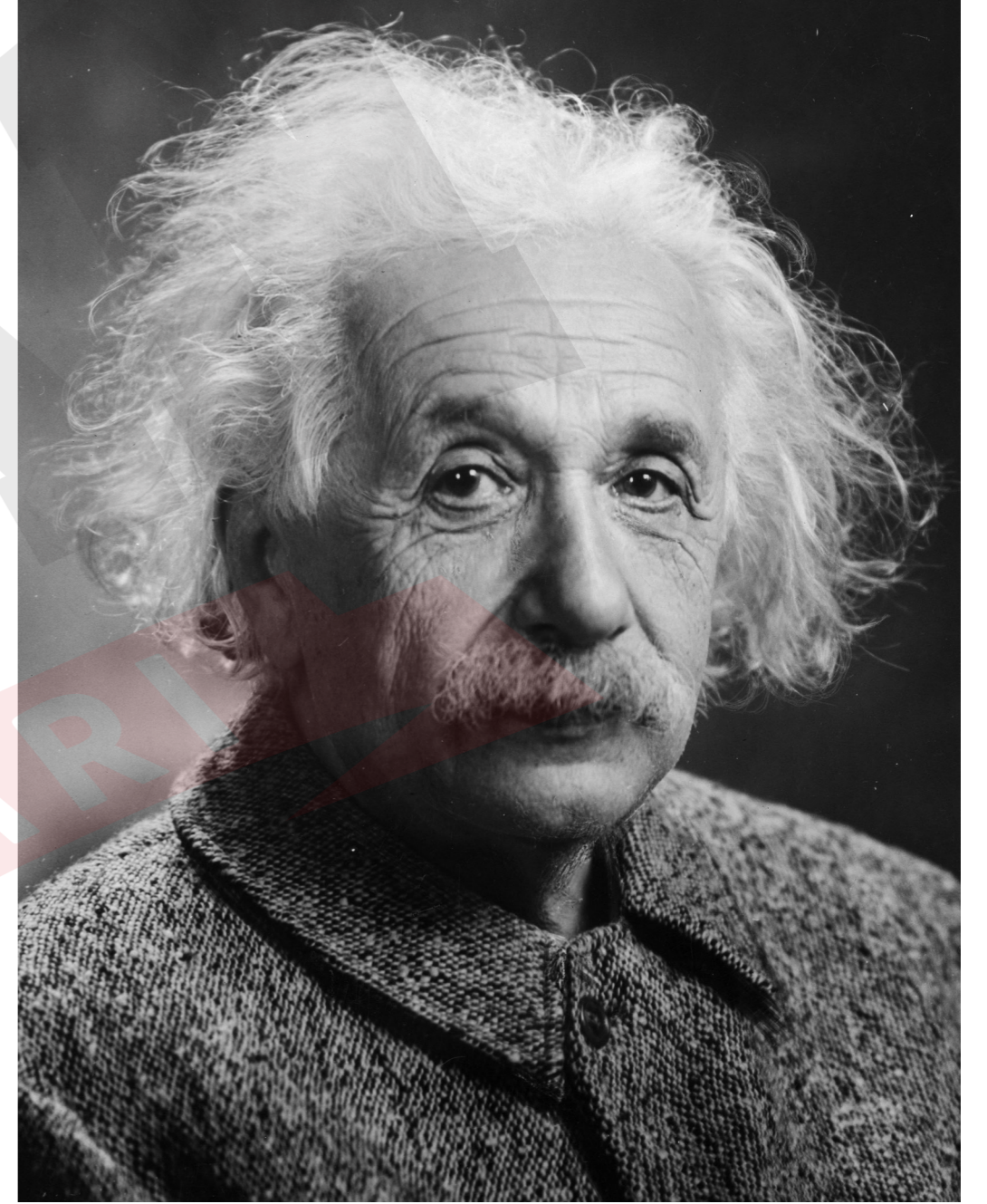
Fotosel

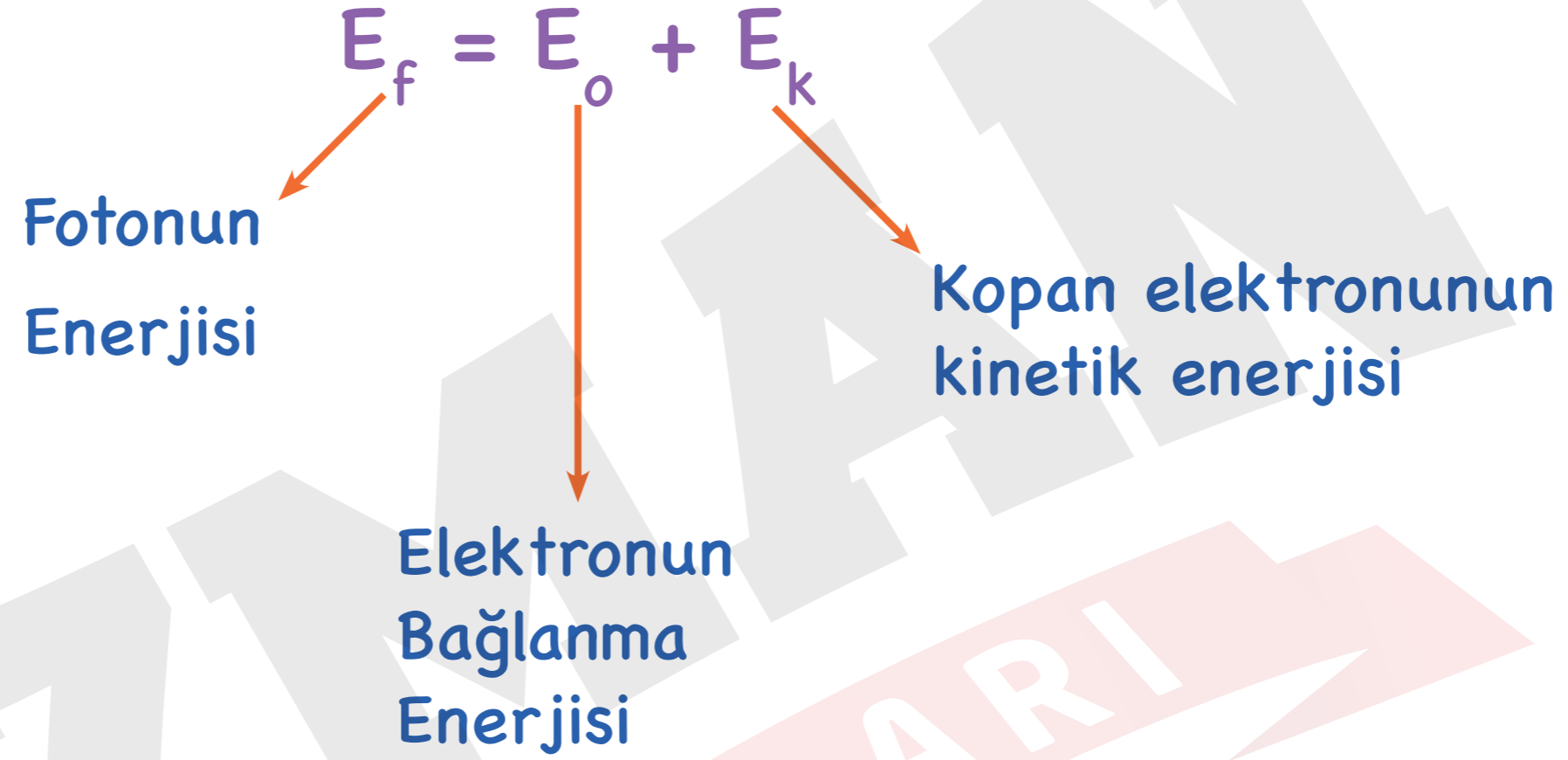
Fotoelektrik Olayda

1 Foton 1 elektron ile çarpışır.

Einstein'ın Fotoelektrik Denklemi

$$E_f = E_o + E_k$$

$$hf = hf_o + \frac{1}{2} mv^2$$

$f < f_o$ ışık elektron koparamaz

$f = f_o$ elektron kopar, hareket etmez.

$f > f_o$ elektron kopar, hareket eder.

Örnek:

Bağlanma enerjisi 1 eV olan K metaline gönderilen E enerjili fotonların yüzeyden söktükleri elektronların kinetik enerjisi 3 eV'tur.

Buna göre, aynı metale 2E enerjili fotonlar gönderilirse sökülecek elektronların en büyük kinetik enerjileri kaç eV olur?

- A) 4   B) 5   C) 6   D) 7   E) 8

Örnek:

Bir fotosele kırmızı, yeşil, mavi renkli ışınlar düşürülmektedir.

Buna göre;

I. Işıkların dalga boyları arasındaki ilişki;

$$\lambda_{\text{kırmızı}} > \lambda_{\text{yeşil}} > \lambda_{\text{mavi}} \text{ 'dir.}$$

II. Işıkların enerjileri arasındaki ilişki;

$$E_{\text{mavi}} > E_{\text{yeşil}} > E_{\text{kırmızı}} \text{ 'dır.}$$

III. Sökülen fotoelektronların hızları arasındaki ilişki;

$$v_{\text{kırmızı}} > v_{\text{yeşil}} > v_{\text{mavi}} \text{ 'dir}$$

yargılarından hangileri doğrudur?

A) Yalnız I

B) I ve II

C) I ve III

D) II ve III

E) I, II ve III

Örnek:

Bir fotoselin katot metalindeki elektronların bağlanma enerjileri 4 eV'dir.

Buna göre, dalga boyları;

- I. 12400 Å,
- II. 6200 Å,
- III. 2800 Å

ışıklarından hangileri aynı metalden elektron sökebilir?

($h.c = 12400 \text{ eV.Å}^\circ$)

A) Yalnız I

B) Yalnız II

C) Yalnız III

D) I ve II

E) II ve III

Örnek:

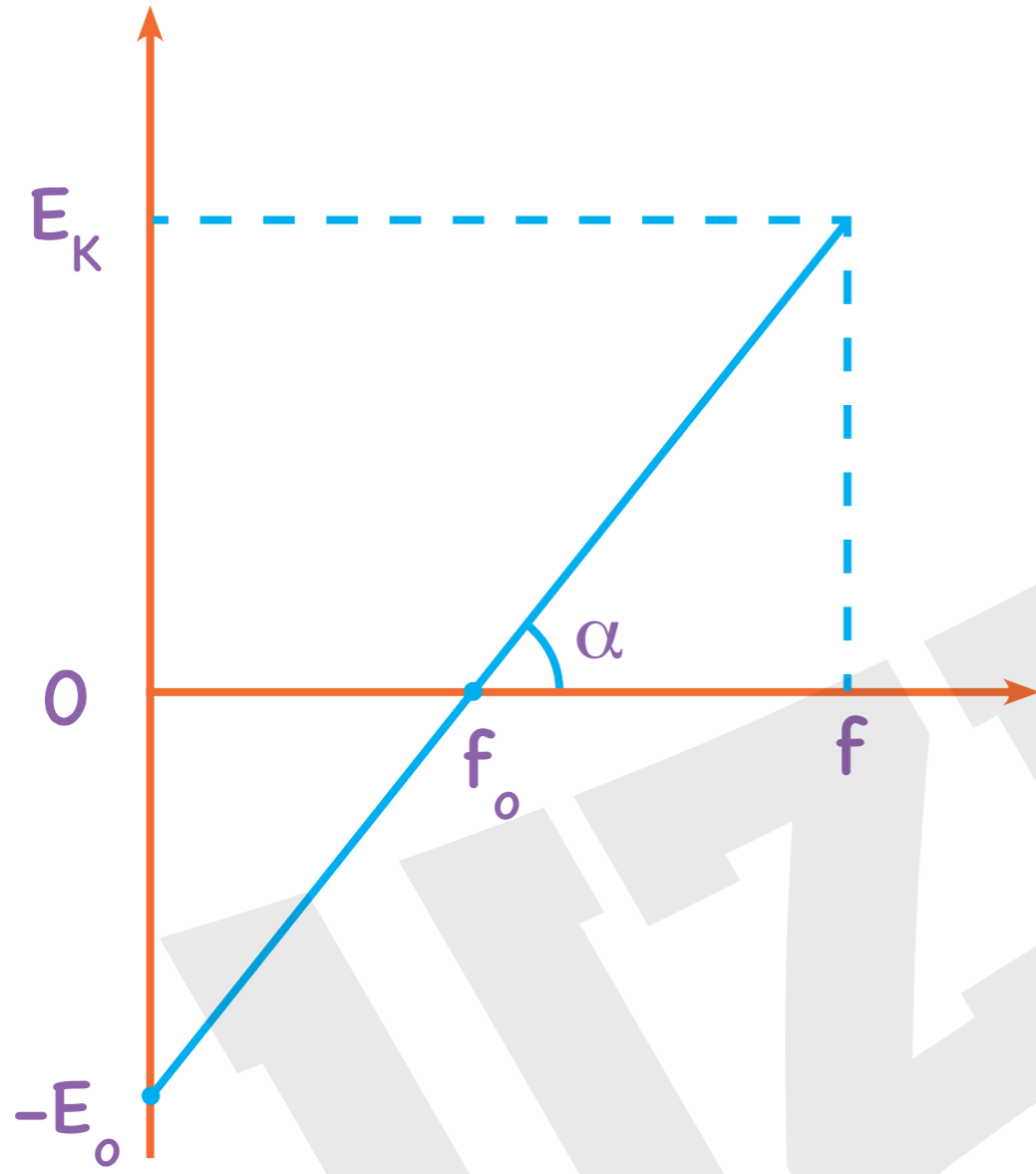
Bir metal yüzeydeki elektronların bağlanma enerjisi 2 eV'tur.

Bu metal yüzeye $8 \cdot 10^{-19} \text{ J}$ enerjili fotonlar gönderildiğinde metal yüzeyden koparılan elektronların kinetik enerjileri kaç eV'dir?

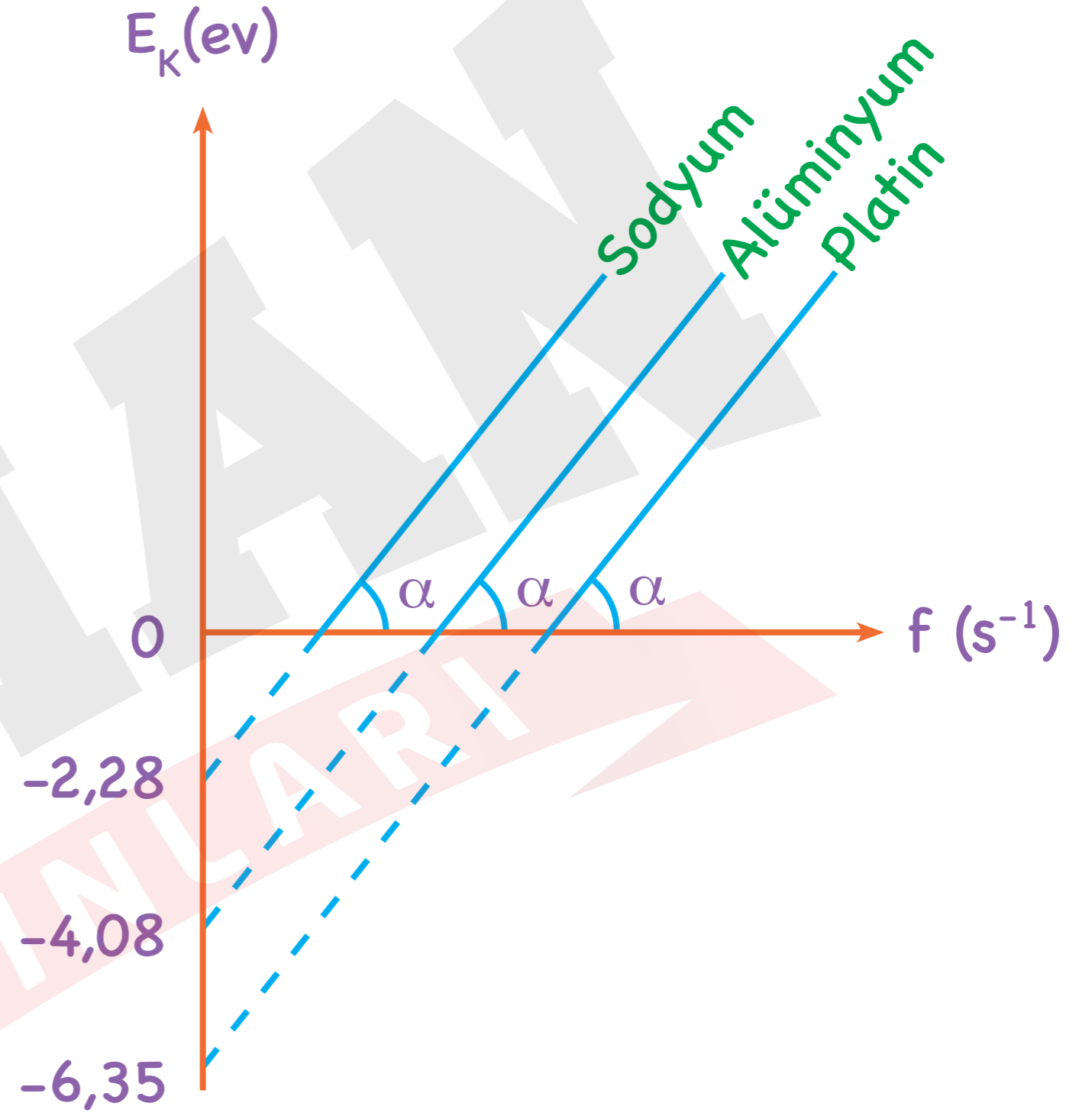
($1 \text{ eV} = 1,6 \cdot 10^{-19} \text{ J}$)

- A) 2   B) 3   C) 4   D) 5   E) 7

Maksimum
kinetik enerji

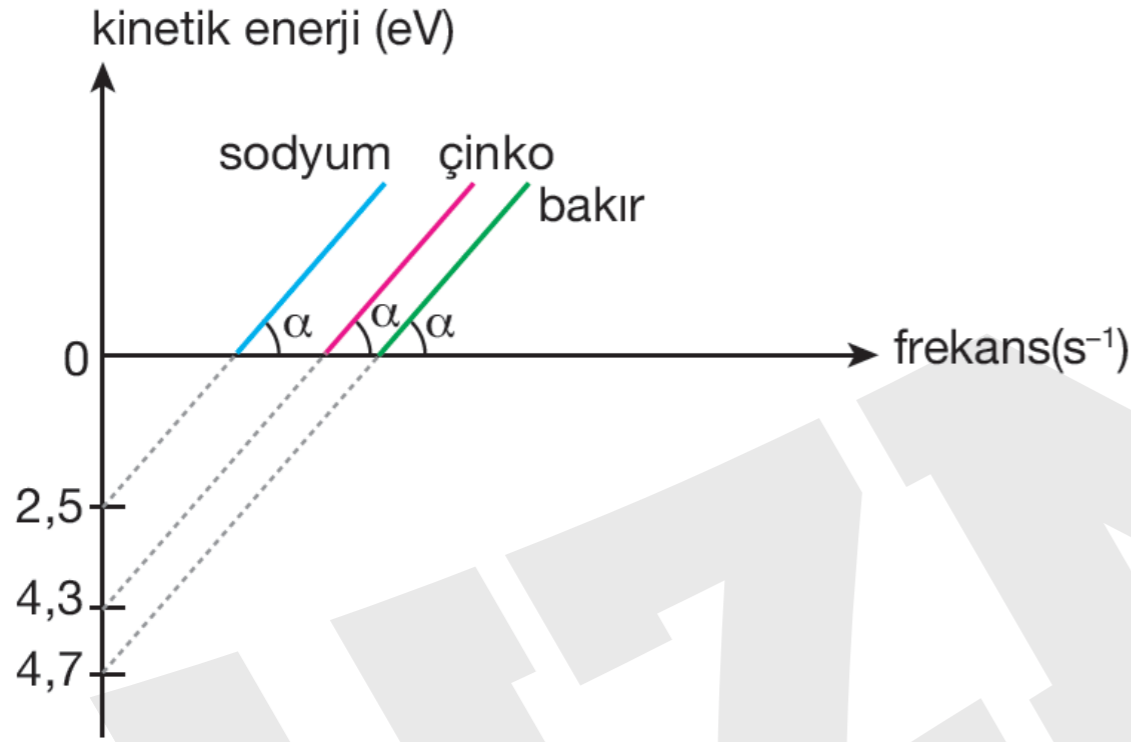

Işığın
Frekansı

Örnek:

Sodyum, çinko, bakır metalleri için en büyük kinetik enerjinin frekansa bağlı grafiği şekildeki gibidir.

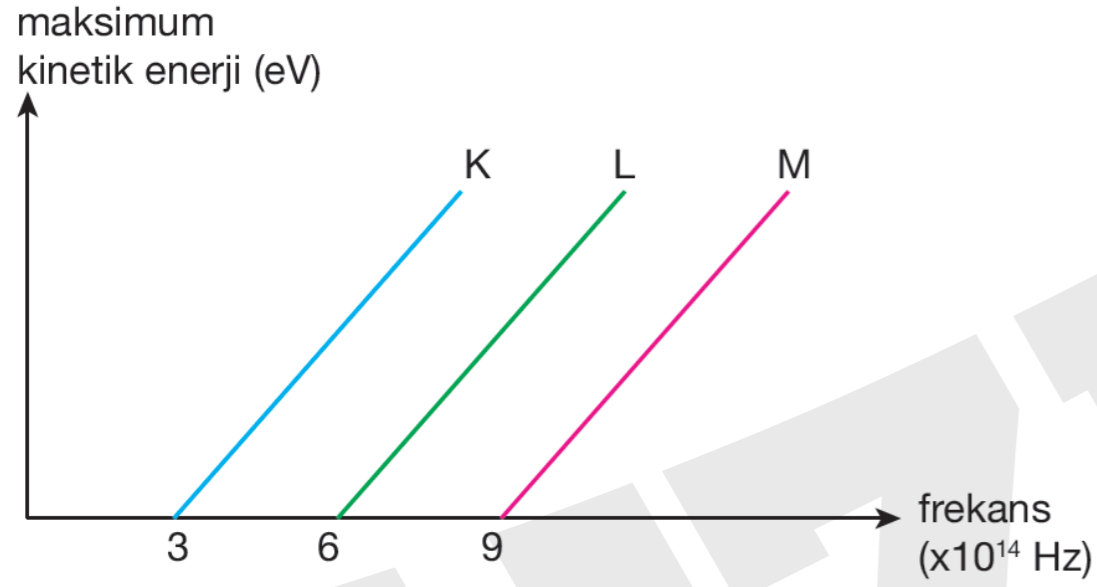
Buna göre, grafiğinin eğimi aşağıdakilerden hangisine eşittir?

- A) bağlanma enerjisi
- B) fotonun enerjisi
- C) planck sabiti
- D) fotoelektrik akım
- E) kesme potansiyeli

Örnek:

Bir fotoelektrik olay deneyi K, L, M metalleri kullanılarak yapılıyor. Deneyde kullanılan ışığın frekansının yüzeyden sökülen fotoelektronların maksimum kinetik enerjilerine bağlı grafiği şekildeki gibidir.

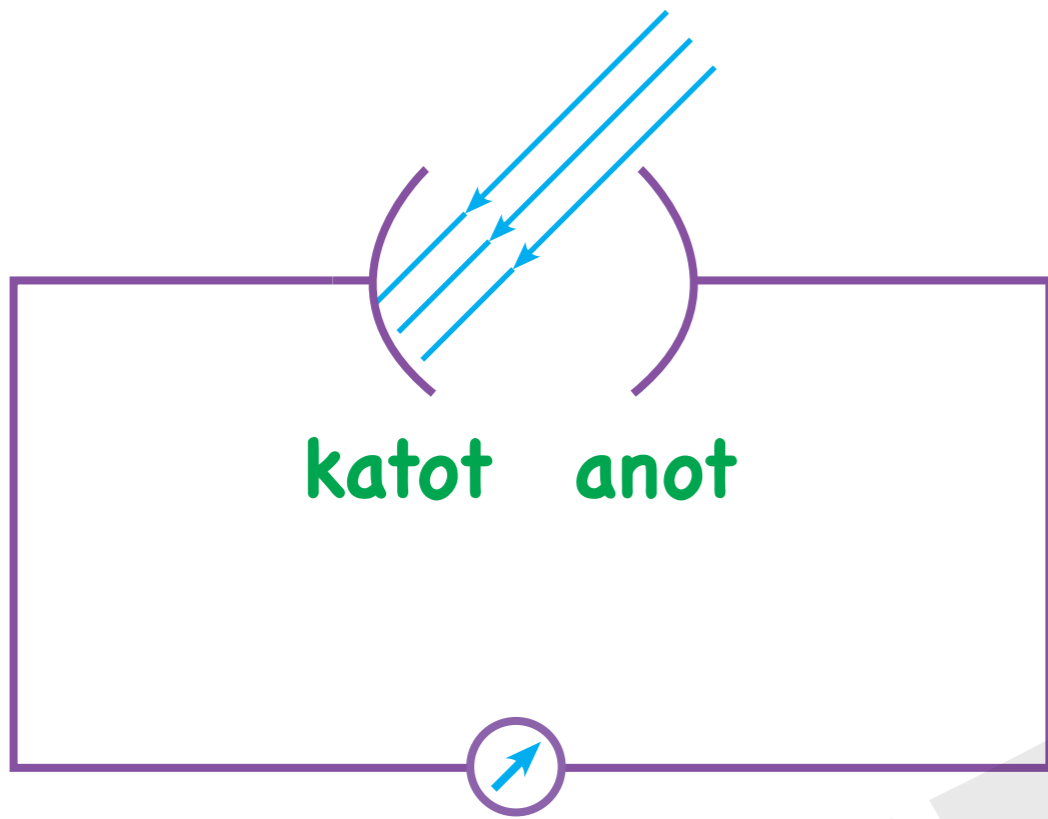
Buna göre;

- I. Frekansı 5×10^{14} Hz olan ışık kullanılırsa, K yüzeyinden elektron sökülür.
- II. Grafikteki doğrunun eğimi ışığın dalga boyunu verir.
- III. K metalinden elektron sökmek L ve M metallerine göre daha kolaydır.

yargılarından hangileri doğrudur?

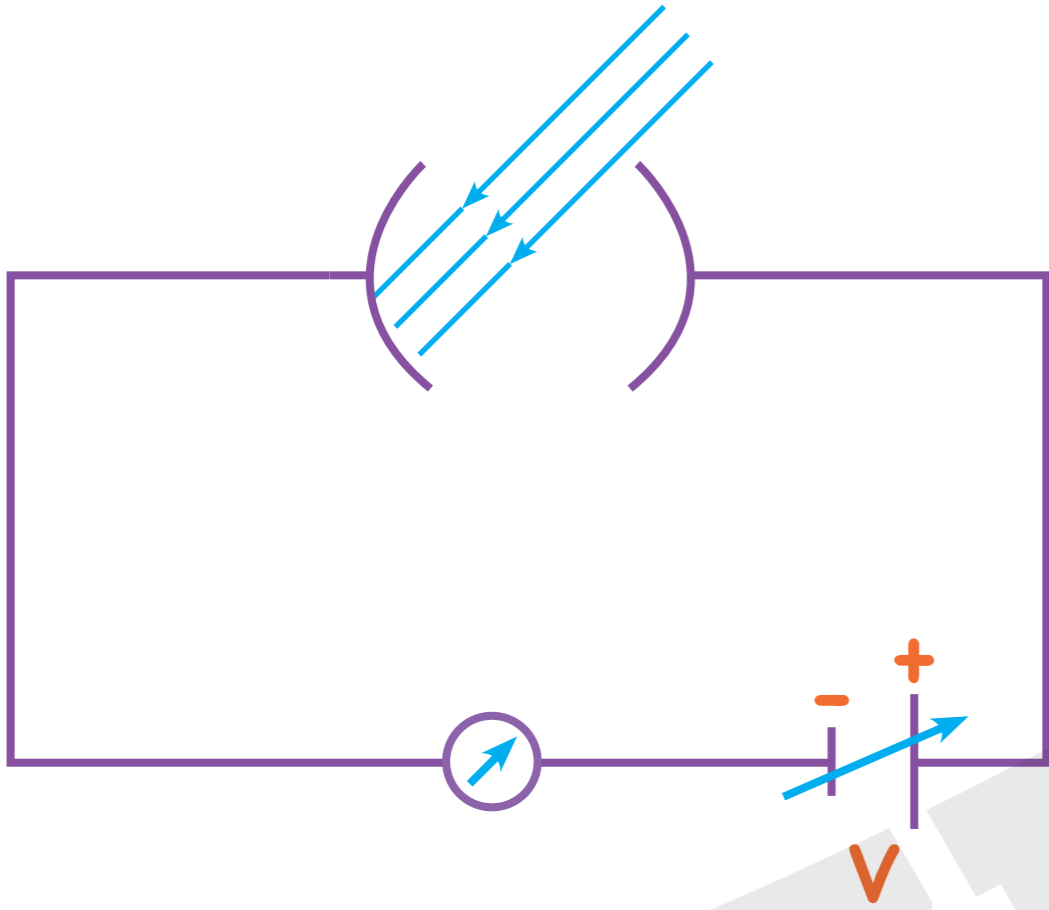
- A) Yalnız I   B) Yalnız II   C) Yalnız III
D) I ve III   E) I, II ve III

Oluşan fotoelektrik akım i_0 'ı artırmak için

- Işığın şiddetini artırmak
  - Katot yüzeyini büyütmek
  - Anot yüzeyini büyütmek
  - Anot - katot arasındaki uzaklığı azaltmak
  - E_f 'yi artırmak
  - E_0 'i azaltmak
- yapılmalıdır.**

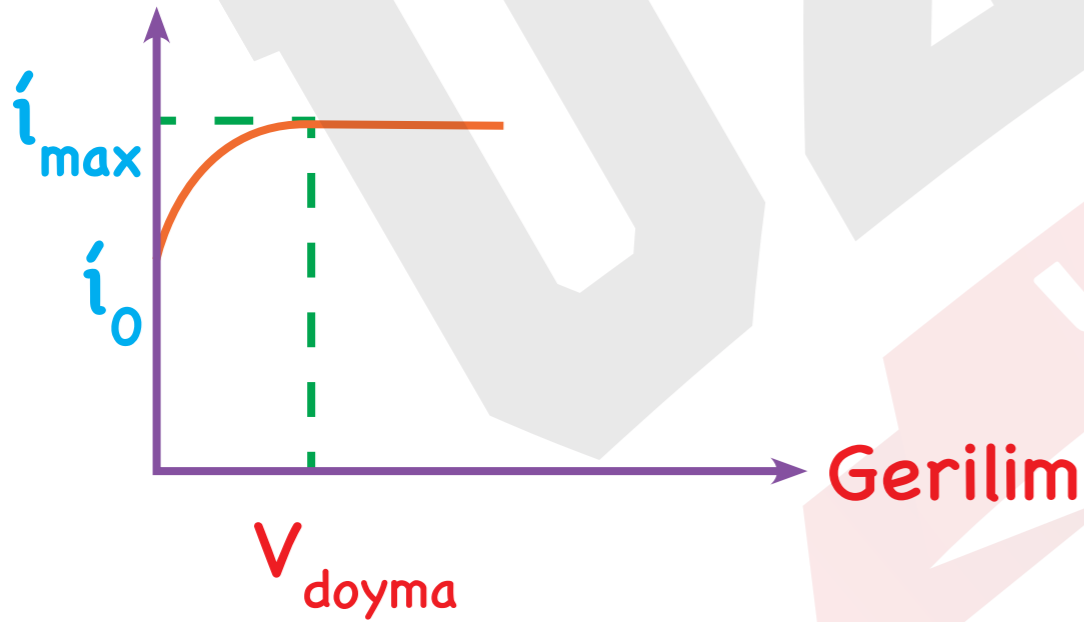

Gerilim artırılıp belli bir değere ulaştığında katottan kopan tüm elektronlar anoda ulaşır.

Bu akım maksimum akımdır.

Akımı maksimum yapan gerilime doyma gerilimi denir.

Fotoelektrik akımı

$i_{\max}$ 'i artırmak için

Işık şiddeti artırılmalıdır. Katotun alanı artırılmalıdır. Kaynak noktasalsa katota yaklaştırılmalıdır.

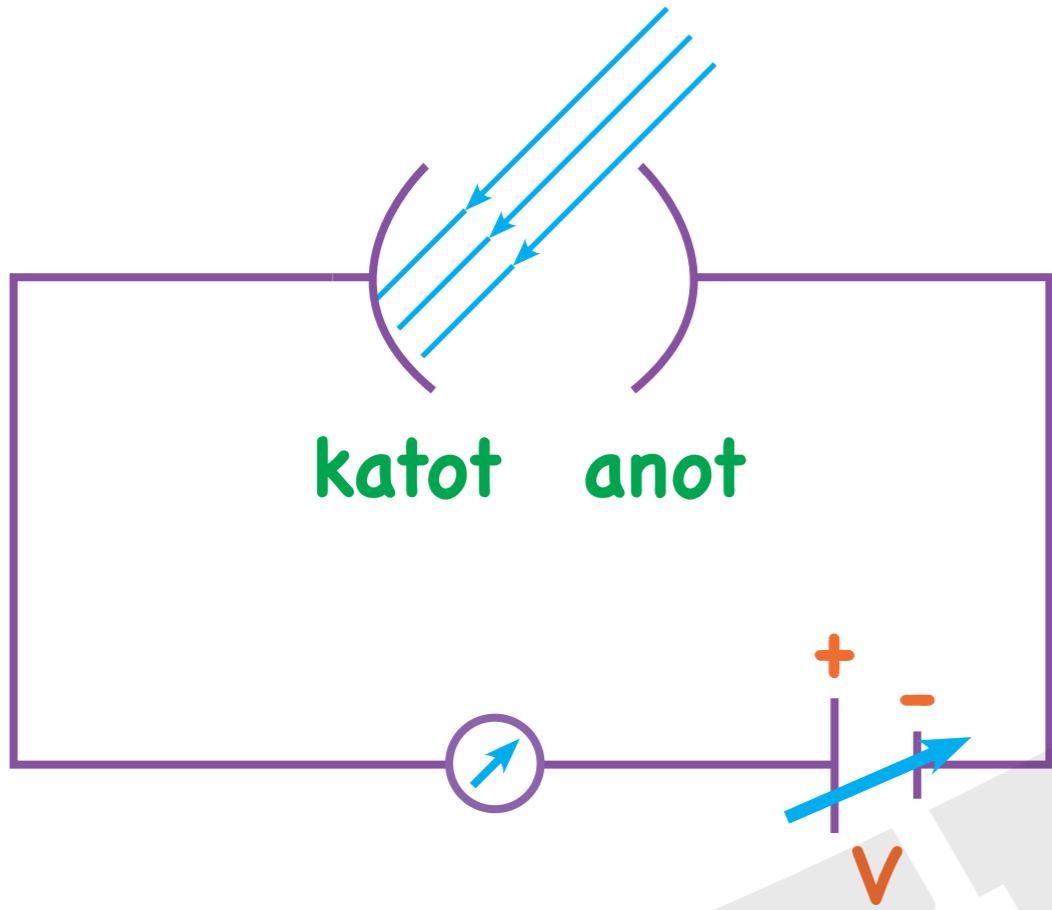
Anotun alanını artırmak

Anot - katot uzaklığını azaltmak

Işığın frekansını artırmak

$i_{\max}$ 'i
değiştirmez.

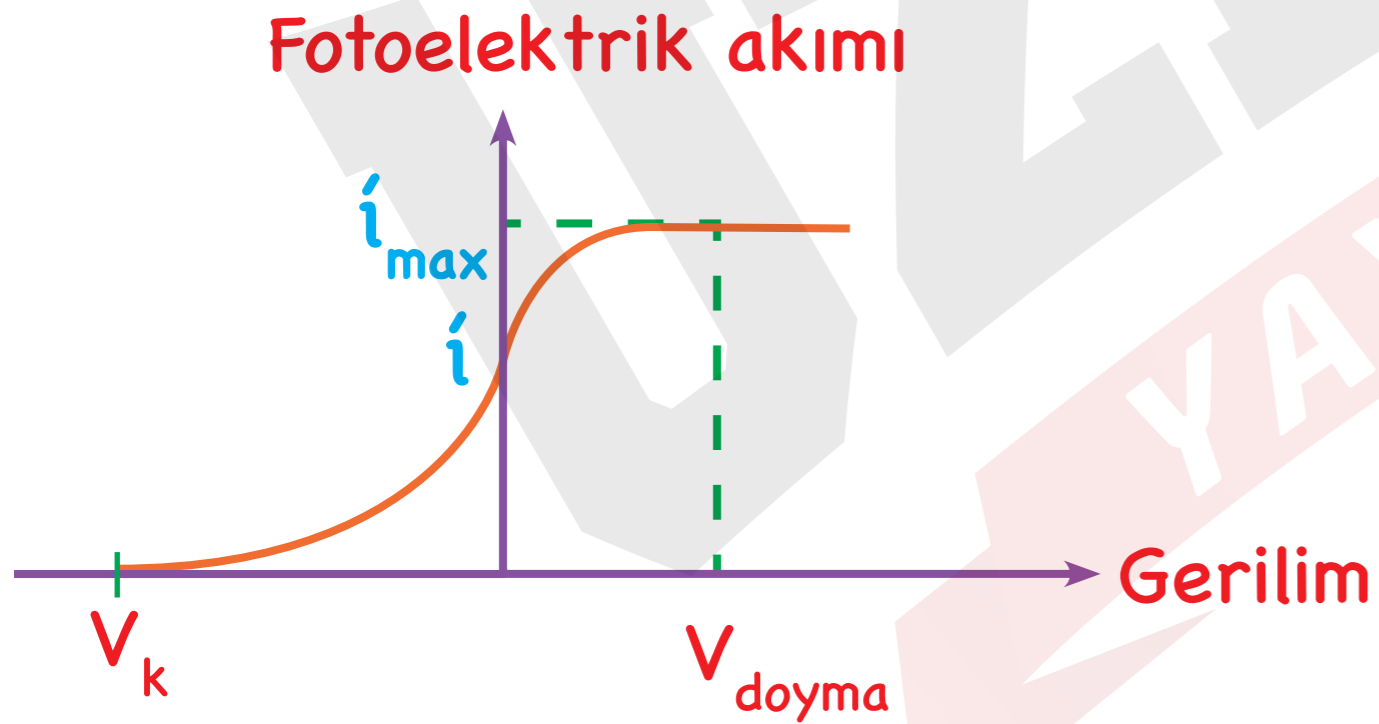

Gerilim arttıkça fotoelektrik akımı azalır.

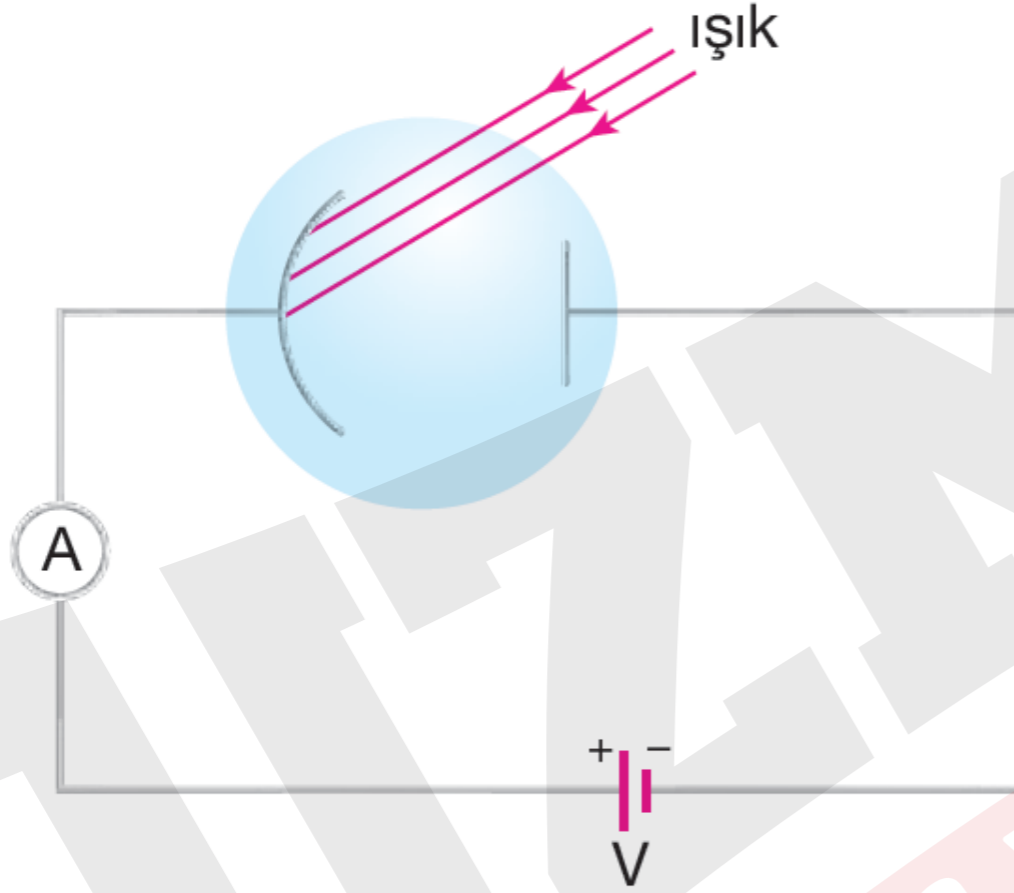
Gerilim belli bir değere ulaştığında akım sıfır olur.

Akımı sıfır yapan gerilim değerine **kesme potansiyeli (V_k)** denir.

Örnek:

Eşik enerjisi 3 eV olan metal yüzeye şekildeki gibi 3100 Å dalga boylu ışık gönderiliyor.

Ampermetreden akım geçmemesi için devrenin V kesme potansiyeli en az kaç volt olmalıdır? ($h.c = 12400 \text{ eV.Å}^\circ$)

- A) 0,5   B) 1   C) 1,5   D) 2   E) 2,5

Örnek:

Eşik dalga boyu $6200 \text{ \AA}$ olan bir fotocele $3100 \text{ \AA}$ dalga boylu fotonlar düşürülmektedir.

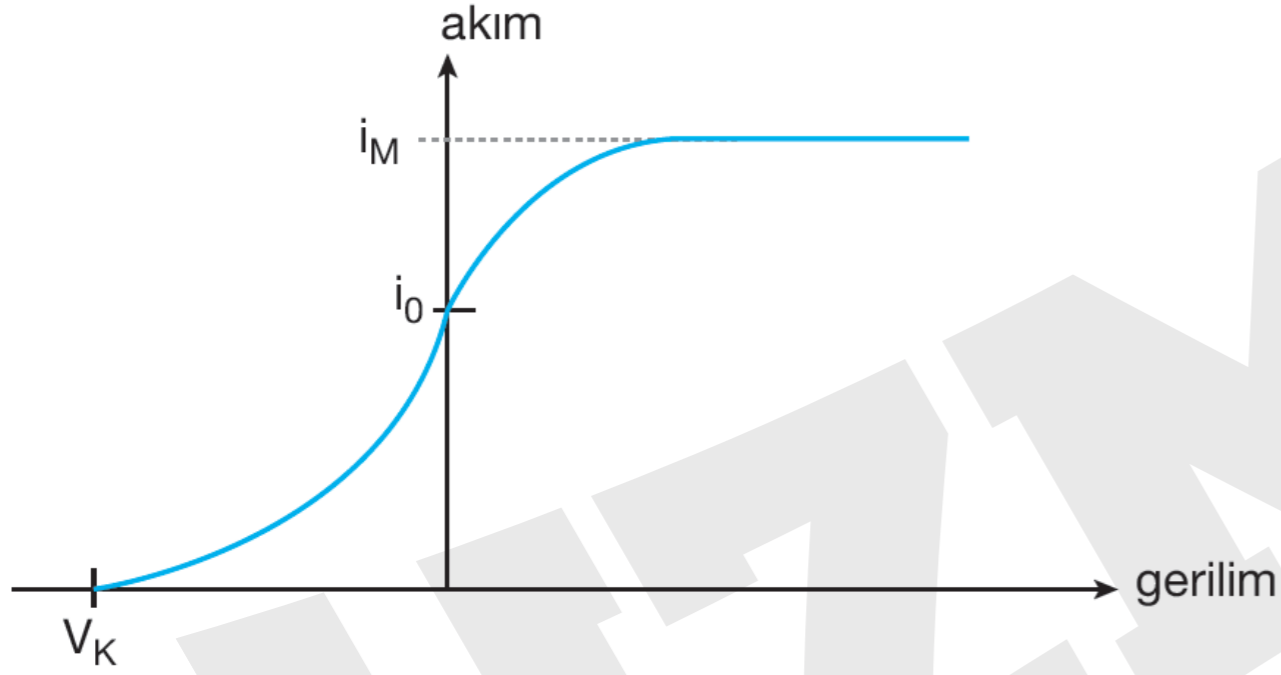
Buna göre, devrenin kesme potansiyeli kaç voltur?

($h.c = 12400 \text{ eV.\AA}$)

- A) 5   B) 4   C) 3   D) 2   E) 1

Örnek:

Bir deney grubu yapmış olduğu fotoelektrik deneyi sonrasında fotoelektrik akımın, gerilime bağlı grafiğini şeklideki gibi çizmektedir.

Buna göre, gelen fotonun dalga boyu artırılırsa;

- I. i_0 akımı,
- II. V_K gerilimi,
- III. i_m akımı

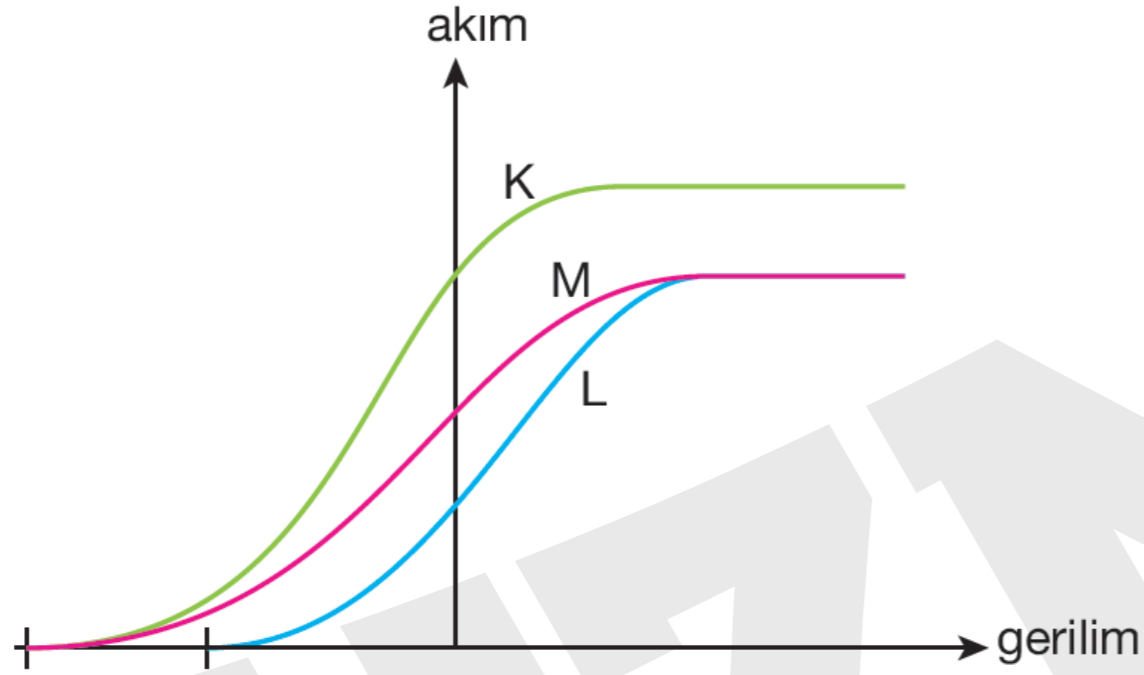
niceliklerinden hangileri değişebilir?

- A) Yalnız I   B) I ve II   C) I ve III
D) II ve III   E) I, II ve III

Örnek:

K, L, M ışık ışınları aynı fotosele düşürüldüğünde ışınların akım - gerilim grafiği şekildeki gibidir.

Buna göre,

- I. M ışığının dalga boyu, L'ninkinden büyüktür.
- II. L ve M ışık ışınlarının ışık şiddetleri eşittir.
- III. K ve M ışık ışınları aynı renktedir.

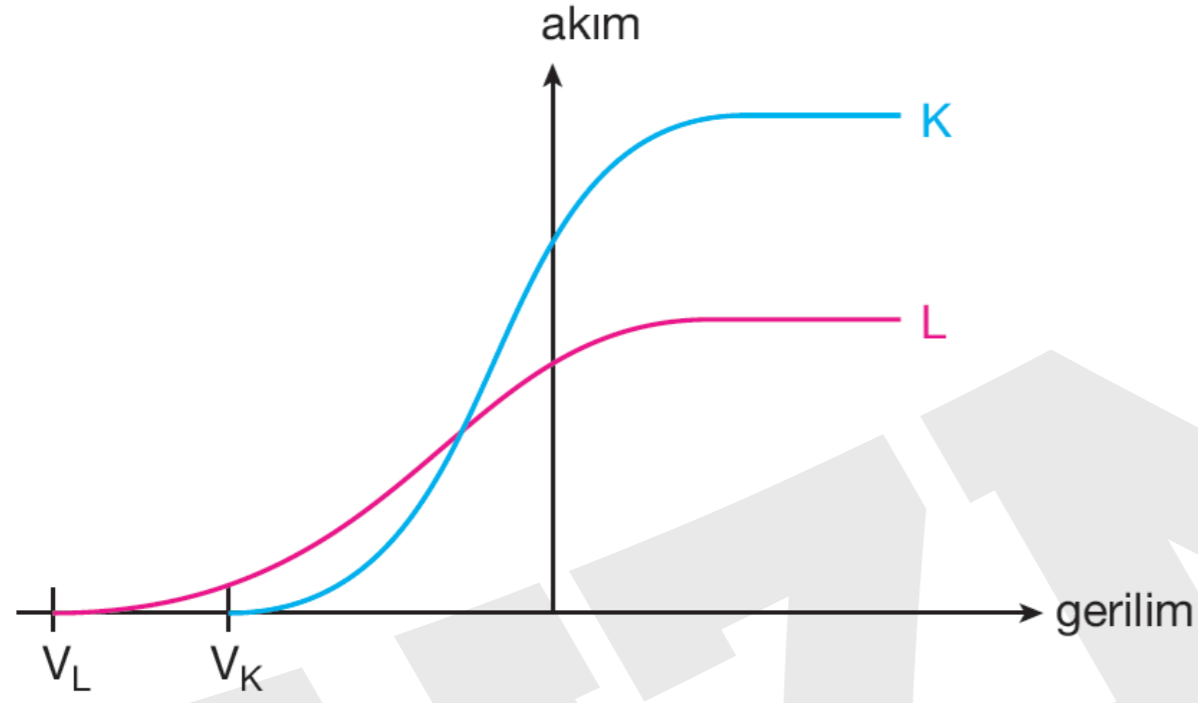
yargılarından hangileri doğrudur?

- A) Yalnız I   B) Yalnız II   C) Yalnız III
D) I ve II   E) II ve III

Örnek:

K, L fotosellerine aynı renkli ışık düşürüldüğünde devredeki akım - gerilim grafiği şekildeki gibidir.

Buna göre;

- I. Işık şiddetleri arasındaki ilişki $I_K > I_L$ 'dir.
- II. Fotonların frekansları arasındaki ilişki $f_K = f_L$ 'dir.
- III. Eşik enerjileri arasındaki ilişki $E_L > E_K$ 'dir.

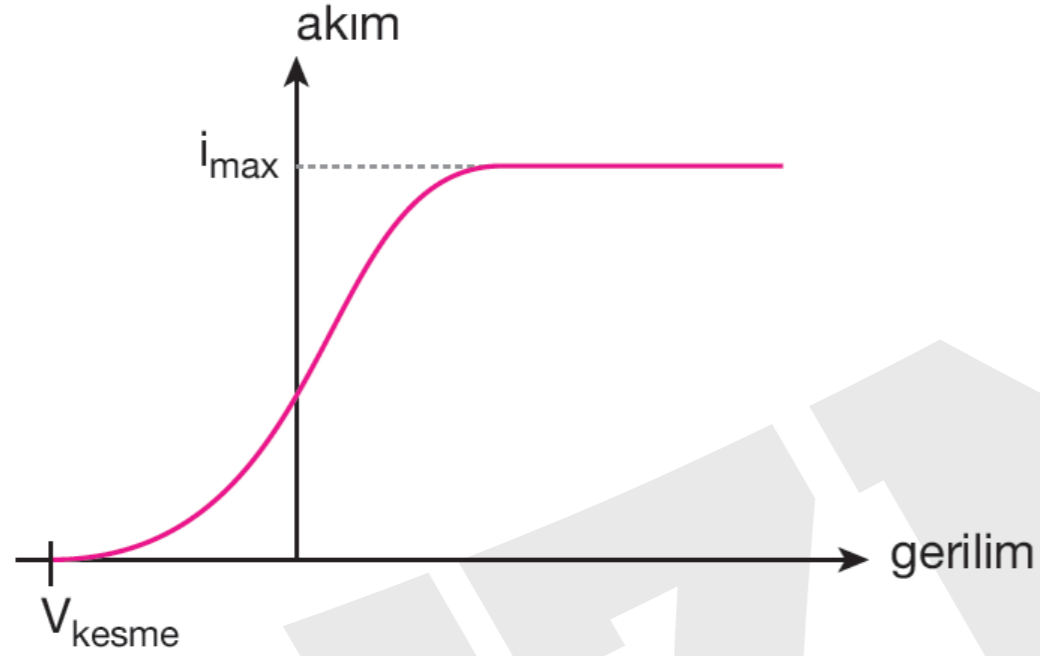
yargılarından hangileri doğrudur?

- A) Yalnız I   B) I ve II   C) I ve III
D) II ve III   E) I, II ve III

Örnek:

Bir fotoelektrik olay deneyinde, uygulanan gerilimin oluşan akıma oranla değişimini gösteren grafik şekildeki gibidir.

Kesme potansiyeli (V_{kesme});

- I. fotoselin yüzey alanı,
- II. kullanılan ışığın enerjisi,
- III. fotosel yüzeyin eşik enerjisi

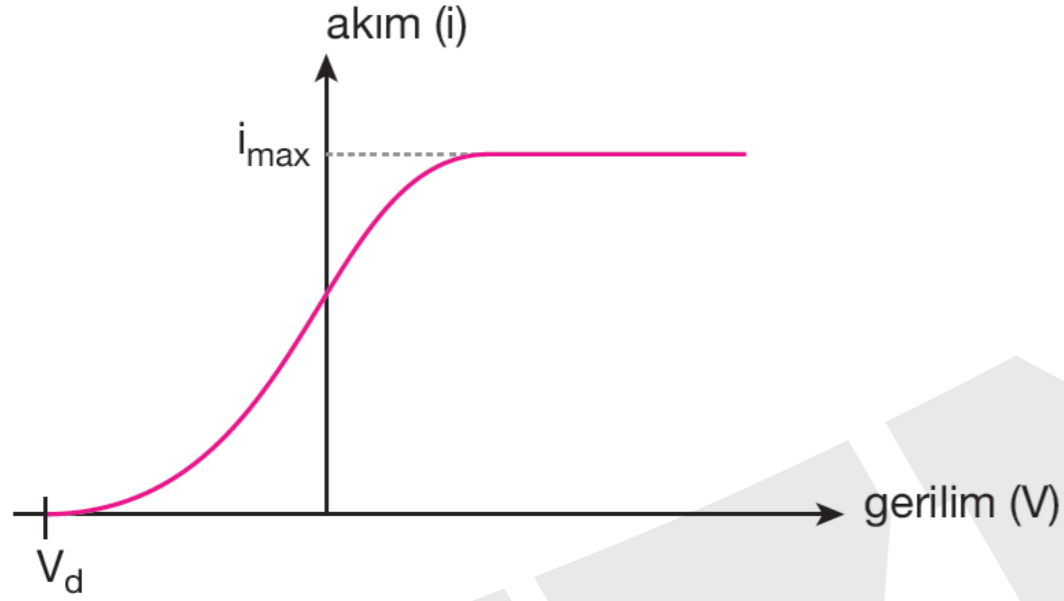
niceliklerinden hangilerine bağlıdır?

- A) Yalnız II   B) I ve II   C) I ve III
D) I ve III   E) II ve III

Örnek:

Bir fotoelektrik olay deneyinde uygulanan gerilime bağılı oluşan akım değişiminin grafiği şekildeki gibidir.

Bu deneyde kullanılan ışık şiddeti sabit tutularak, frekansı azaltılırsa,

V_d : durdurma gerilimi

i_{max} : maksimum akım

E_K : yayılan elektronların kinetik enerjisi

niceliklerinden hangilerinin değeri azalır?

A) Yalnız V_d

C) V_d ve E_K

E) V_d , i_{max} ve E_K

B) V_d ve i_{max}

D) i_{max} ve E_K

Compton Saçılması ve De Broglie Dalga Boyu

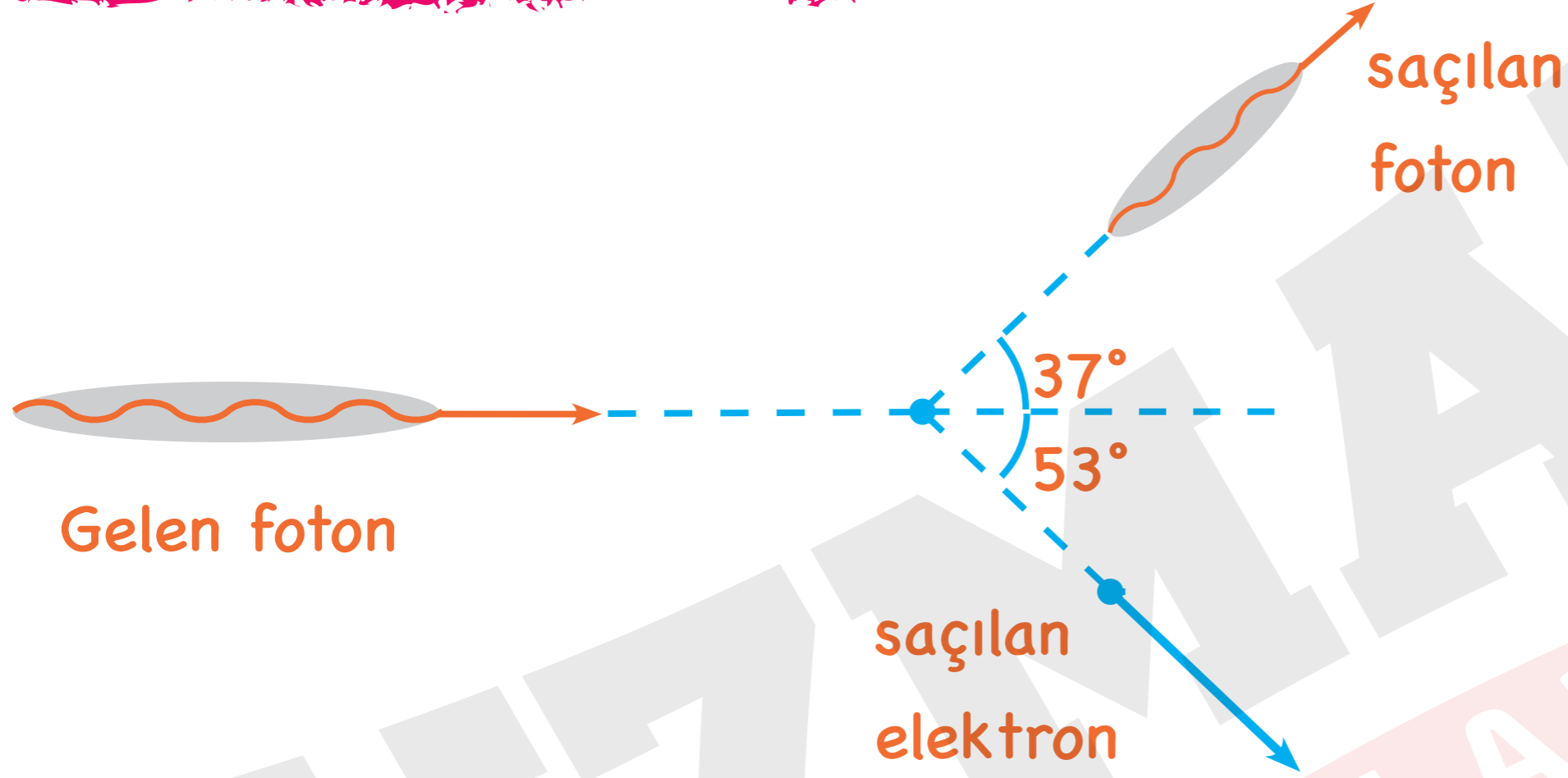

→ Ayt'de

son üç yılda hiç soru gelmedi.

En son 2015 yılında soru geldi.

Compton Saçılması

Örnek:

Compton olayı ile ilgili;

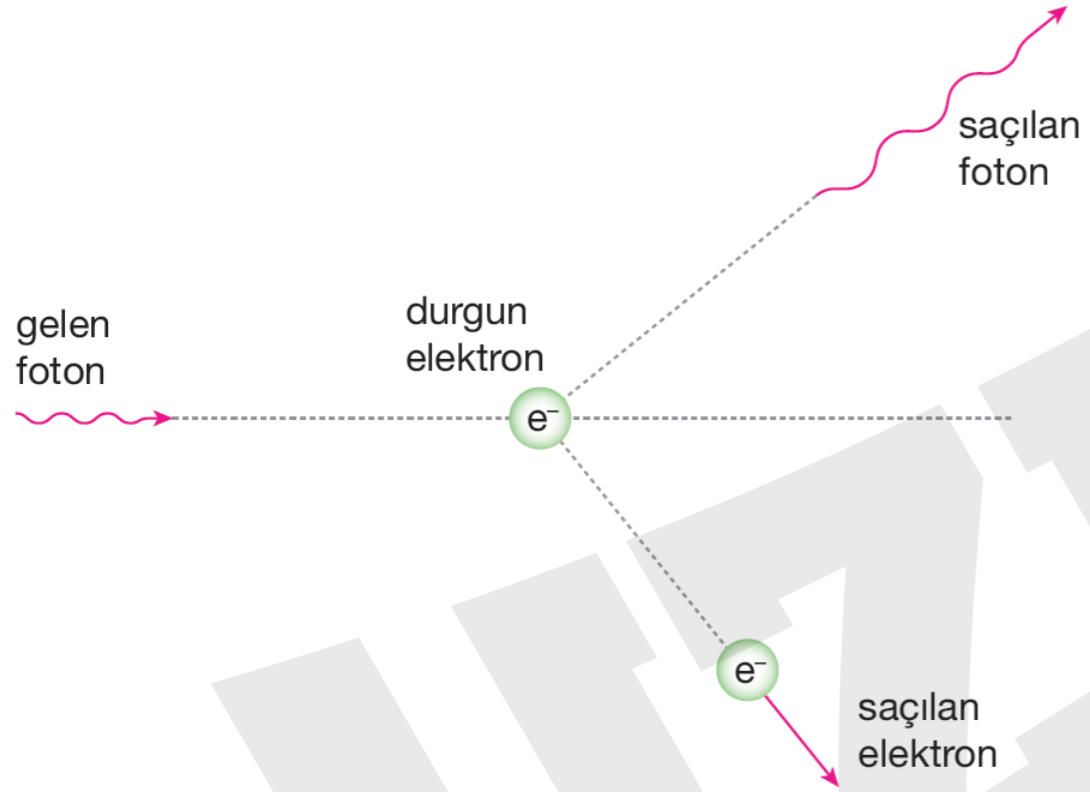
- I. Toplam enerji korunur.
- II. Foton soğurulur.
- III. Momentum vektörü korunur.

yargılarından hangileri doğrudur?

- A) Yalnız I   B) I ve II   C) I ve III
D) II ve III   E) I, II ve III

Örnek:

Compton olayında gelen foton, durgun elektrona şekildeki gibi çarptıktan sonra fotonlar ve elektronlar farklı yerlere saçılmaktadır.

Çarpışmadan sonra foton için;

- I. hızı artar.
- II. momentum azalır.
- III. dalga boyu artar.

yargılarından hangileri doğrudur?

- A) Yalnız II   B) I ve II   C) I ve III
D) II ve III   E) I, II ve III

Örnek:

Compton olayında çarpışma sonrası, fotonun;

- I. enerjisi,
- II. dalga boyu,
- III. momentumu

niceliklerinden hangileri azalır?

A) Yalnız I

B) I ve II

C) I ve III

D) II ve III

E) I, II ve III

Örnek:

Compton olayında λ dalga boylu bir foton, elektronla etkileşimi sonucunda momentumunun $\frac{1}{5}$ 'ini kaybederek saçılmaktadır.

Buna göre, saçılan fotonun dalga boyu kaç λ 'dir?

- A) $\frac{1}{2}$ B) $\frac{4}{5}$ C) 1   D) $\frac{5}{4}$ E) 2

Örnek:

Compton olayında foton, durgun bir elektrona çarpıp saçılmaktadır.

Gelen fotonun;

- I. enerjisi,
- II. frekansı,
- III. hız büyüklüğü

niceliklerinden hangileri saçılan fotonunkinden daha büyüktür?

A) Yalnız I

B) I ve II

C) I ve III

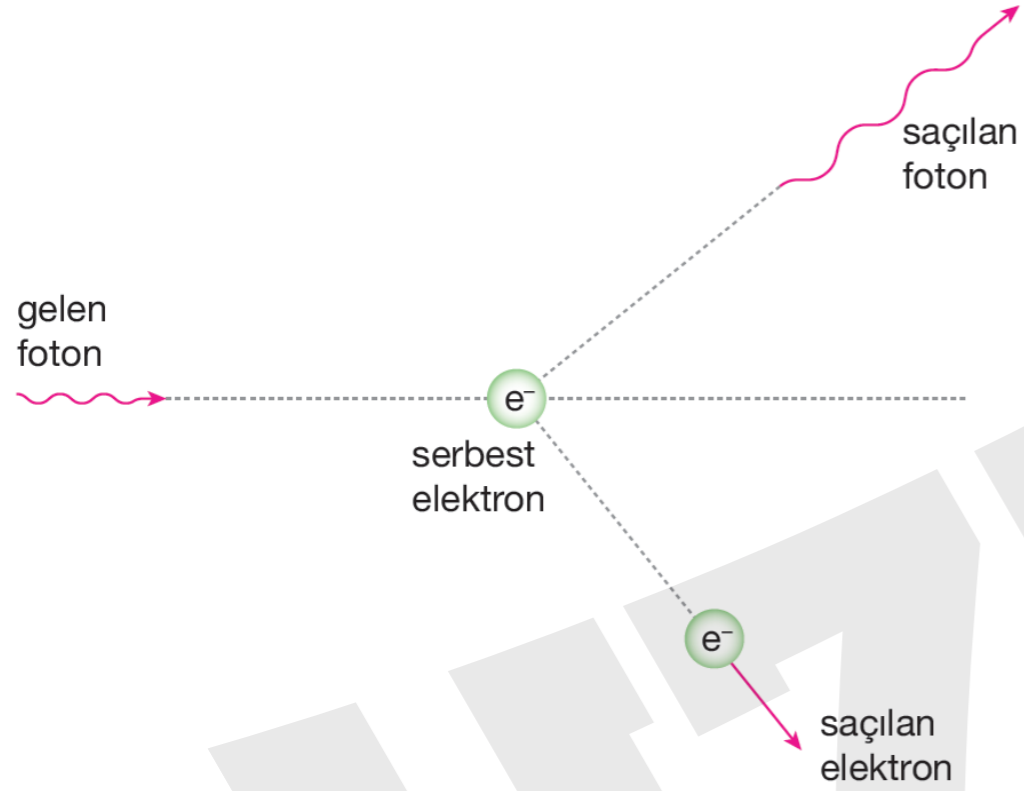
D) II ve III

E) I, II ve III

Örnek:

Compton olayında gelen foton serbest elektrona şekildeki gibi çarpılarak foton ve elektron farklı yönlerde saçılmaktadır.

Buna göre;

- I. Çarpışma esnekler.
- II. Gelen fotonun frekansı saçılan fotonun frekansından büyüktür.
- III. Gelen fotonun kaybettiği enerji elektronun kazandığı enerjiye eşittir.

yargılarından hangileri doğrudur?

- A) Yalnız III   B) I ve II   C) I ve III
D) II ve III   E) I, II ve III

Işık Olayı	Tanecik Doğası	Dalga Doğası
Gölge oluşması	✓	✓
Kırılma	✓	✓
Işığın doğrusal yol boyunca yayılması	✓	✓
Yansımaya	✓	✓
Işık akısı	✓	✓
Işık basıncı	✓	✓
Işığın birbiri içinden etkilenmeden geçişi	✓	✓

Işık Olayı	Tanecik Doğası	Dalga Doğası
Girişim		✓
Kırınım		✓
Polarizasyon		✓
Işığın renklere ayrılması		✓
Ortam değiştiren ışığın bir kısmının kırılıp bir kısmının yansması		✓

Işık Olayı	Tanecik Doğası	Dalga Doğası
Compton saçılması	✓	
Fotoelektrik	✓	

UZMANLAR
YAYINLARI

Örnek:

Işığın tanecik modelini;

- I. siyah cisim ışıması,
- II. aydınlanma,
- III. compton olayı,
- IV. kırınım

olaylarından hangileri açıklayabilir?

A) I ve III

B) II ve III

C) II ve IV

D) I, II ve III

E) I, III ve IV

Örnek:

Aşağıdaki fiziksel olaylardan hangisi ışığın hem tanecik hem de dalga modeli ile açıklanabilir?

- A) Fotoelektrik olayı
- B) Işığın girişimi
- C) Gölge oluşumu
- D) Siyah cisim ışıması
- E) Işığın saydam ortamdan başka saydam bir ortama geçerken hem kırılması hem de yansımaları

De Broglie Dalga Boyu

Louis de Broglie 1923 yılında fotonların hem parçacık hem de dalga doğasına sahip oldukları gibi maddelere de bir dalga eşlik ettiğini ileri sürdü. Bu dalgaya **madde dalgası** denir.

$$E = hf$$

$$E = pc$$

$$E = \frac{hc}{\lambda}$$

$$f = \frac{E}{h}$$

$$pc = \frac{hc}{\lambda}$$

$$\lambda = \frac{h}{p}$$

Örnek:

Momentumu olan her parçacığa bir dalga eşik eder. Bu dalgalara madde dalgaları da denir.

Bu dalgaların dalga boyunu veren ifade aşağıdakilerden hangisinde doğru verilmiştir?

(h: planck sabiti, c: ışık hızı, P: momentum)

A) $\frac{h}{P}$

B) $\frac{h}{c}$

C) $\frac{h.c}{P}$

D) h.c

E) $\frac{h.P}{c}$

Örnek:

K, L, M parçacıklarının momentumları birbirine eşittir. Bu parçacıkların de Broglie dalga boyları λ_K , λ_L , λ_M 'dir.

Buna göre, λ_K , λ_L , λ_M arasındaki ilişki aşağıdakilerden hangisidir?

A) $\lambda_K = \lambda_L = \lambda_M$

B) $\lambda_K > \lambda_L > \lambda_M$

C) $\lambda_K > \lambda_L = \lambda_M$

D) $\lambda_L > \lambda_K = \lambda_M$

E) $\lambda_M > \lambda_L > \lambda_K$